

VASILE URSACHI, *Săbăoani. Monografie arheologică*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2007, 585 p.

Recent, în literatura de specialitate și-a făcut apariția o nouă monografie arheologică privind cercetările arheologice de la Săbăoani, județul Neamț. Cartea valorifică rezultatele săpăturilor din anii 1965–2007, dintr-o zonă intens populată, de la confluența râurilor Siret și Moldova, unde autorul a întreprins mai bine de patru decenii o migăloasă activitate științifică. Interesul aparte de care trebuie să se bucure această lucrare este alimentat de gama largă de obiective descoperite în situl menționat, precum vestigii din eneolitic – cultura *Cucuteni*, epoca bronzului – cultura *Noua*, prima și a doua epocă a fierului (*Hallstatt* și *La Tène*), epoca romană (secolele II–IV d. Hr.), evul mediu timpuriu, dezvoltat și târziu. Gama vastă, diversă și impresionantă de materiale arheologice (obiecte din os, lut, piatră, metal), aparținând epocilor amintite, a necesitat o împărțire strictă a descoperirilor arheologice, astfel că primul volum al seriei cuprinde toate așezările de la Săbăoani, ulterior, volumul doi va trata cele patru necropole din epoca bronzului și din secolele II–IV, iar cel de-al treilea cimitirul și biserica din secolele XIV–XVII.

Cunoscute de către specialiști, prin intermediul sesiunilor științifice, articolelor, cataloagelor sau expozițiilor itinerante, rezultatele de la Săbăoani erau așteptate sub o formă încheată, unitară și finală. Editat cu sprijinul Agenției Naționale pentru Cercetare Științifică, primul volum este monumental, din cele 585 de pagini, 234 sunt text, iar restul planșe (desene și fotografii).

Experiența acumulată în timp de autor se observă în modul riguros și simetric de structurare a monografiei, care permite urmărirea și înțelegerea cu ușurință a tematicii, descrierea așezărilor și a inventarelor acestora păstrând același format. Astfel, în cazul stațiunilor, din cele trei puncte *La Izlaz*, *La Izvoare Nord* și *La Bisericuță II*, subcapitolele descriu metodele de lucru (secțiuni, case), nivelele stratigrafice, tipurile de locuințe, gropile, cuptoarele și inventarele, precum unelte și arme, obiecte de podoabă, port, cult, uz casnic, iar la final ceramica (la mână, la roată și de import).

Cele șase capitole ale lucrării sunt precedate de o prefață (semnată Ion Ioniță) și un cuvânt înainte al autorului, despre realizări și intenții, prezente și viitoare, iar la final este situat indicele geografic și de persoane (întocmit de Alexandrina Ioniță), urmat de anexe (figuri, 1–33 și planșe, 1–316).

Prefațate de o descoperire întâmplătoare, din 1963 (o garnitură romană din piese de harnașament, de paradă, din bronz, placate cu foițe de argint – un unicat pentru secolele II–III d.Hr.), săpăturile arheologice de la Săbăoani, desfășurate potrivit autorului între 1965–2007 (însă, cercetările s-au finalizat mai devreme, în 2003, iar perioada respectivă include și prelucrarea-interpretarea materialului, deoarece monografia are anul publicării 2007), au vizat trei puncte diferite, dar aflate la distanțe mici, unele de altele. De altfel, **situația geografică** a localității în cauză, descrisă în primul capitol, explică

condițiile propice care au permis popularea, aproape neîntreruptă a zonei, din preistorie și până în prezent (chiar dacă astăzi, vatra satului se află la circa 1,5–2 km spre vest de vechiul amplasament), fapt demonstrat prin succesiunea așezărilor arheologice, din perimetrul fostei vetre, numită de localnici *La Berindești*.

Capitolul II dezvăluie intențiile autorului, prin intermediul titlului, istoricul cercetărilor, nelipsit din orice monografie arheologică, util specialiștilor prin menționarea etapizată a cercetării regiunii de pe terasa superioară a Siretului. Din cei 42 de ani (1965–2007), cercetătorul V. Ursachi a săpat cu intermitențe, determinate de lipsa fondurilor și nu din propria voință, însă campaniile din anii 1965–1968, 1987–1992, 1994–1997, 2001 și 2003 au fost îndeajuns pentru conturarea unei imagini de ansamblu și reconstituirii modului în care a fost locuită în trecut această regiune. Lucrările de ordin administrativ au distrus o mare parte din suprafața sitului și implicit din vestigiile acestuia, împiedicând efectuarea unei cercetări exhaustive. Totuși, în perimetrul neatins, rezultatele nu au întârziat să apară, autorul descoperind în tot acest timp așezări și necropole, din eneolitic, epoca bronzului, Hallstatt, La Tène, secolele II–IV, VI–VII, VIII–X, un sat, o biserică din piatră, precum și cel mai mare cimitir medieval din țară, cu peste 1500 de morminte, din secolele XIV–XVII. Multitudinea obiectivelor arheologice și cercetarea lor, de regulă în paralel, denotă volumul major de muncă și implicit dificultatea lucrărilor. Materialele acestui sit au contribuit la îmbogățirea patrimoniului cultural local, fiind capitole semnificative din expoziția permanentă a Muzeului de Istorie Roman. Valorificarea lor a permis cunoașterea unei părți însemnate din istoria locală a româșanilor.

Conținutul capitolului III, descrierea săpăturilor, înlesnește accesul la stațiunile arheologice prin amănuntele oferite de autor. Așezările sunt descrise pe fiecare punct în parte (*La Izlaz*, *La Izvoare Nord* și *La Bisericuță II*), iar subcapitolele au în vedere metoda de lucru (secțiuni, case), informațiile stratigrafice și datele furnizate de complexe închise (locuințe, gropi, cuptoare).

Din punct de vedere stratigrafic, *La Izlaz* au fost găsite fragmente ceramice din mai multe epoci (eneolitic, bronz, prima epocă a fierului, secolele II–III și XIV–XVII), nivele culturale confirmate ulterior prin complexe închise, însă fără vestigii notabile pentru epoca bronzului și perioada hallstattiană.

În consecință, cele 27 de secțiuni au permis descoperirea a două tipuri de locuințe, unele de suprafață – 7 (patru eneolitice și trei din secolele II–III) și altele adâncite – 24 (bordeie fiind termenul preferat de autor, chiar dacă recunoaște că adâncite s-ar apropia „mai mult de adevăr”), specifice secolelor II–III (6), VI–VII (12) și XIV–XVI (6), principalul element de datare fiind ceramica. Cele 60 de gropi, cu diverse scopuri (provizii, menajere, cult), aparțin îndeosebi dacilor liberi (36), apoi secolelor VI–VII (1), XIV–XVI (19) și cu mici excepții perioadei hallstattiene (numai trei gropi-Gr. 22, 35, 44) și secolului IV (o singură groapă – Gr.55). De remarcă, pentru acest punct, sunt conductele de apă care aveau o importanță majoră (în preajmă fiind izvoare cu debit

mare), alimentând, potrivit autorului, așezarea medievală, biserica și posibil morile din zonă.

Al doilea punct, *La Izvoare Nord*, amplasat la 150–200 m nord de cel anterior, a fost preferat datorită sursei bogate de apă. Stratigrafic s-au depistat mai multe nivele culturale, din eneolitic, bronz, prima epocă a fierului, secolele II–III, IV, VI–VII și XIV–XVII. Ca metodă de lucru au fost utilizate secțiunile (4 la număr) și o casetă, descoperindu-se tot două tipuri de locuințe, de suprafață și adâncite (bordeie). Ambele tipuri sunt argumente pentru o parte din straturile culturale, precum locuințele de suprafață din eneolitic, secolele II–III, XV–XVII (câte una pentru fiecare perioadă) și locuințele adâncite din secolele II–III (2), IV (2), XIV–XVII (1). Restul nivelelor menționate se bazează doar pe confirmări ceramice.

Cele 13 gropi, cu destinații diverse (menajere, pentru scos lut, de cult), aparțin secolelor II–III (8) și IV (4), una singură fiind din intervalul XV–XVI (Gr. 2). La categoria alte amenajări sunt trecute cuptoarele, vetrele deschise și o conductă de apă, ultima servind în aceleași scopuri ca cea din punctul *La Izlaz*, cu diferența că era mai mare. Cercetătorul V. Ursachi lansează ipoteza că pentru evul mediu, în preajma izvoarelor era o moară care folosea forța apei.

Ultimul punct, *La Bisericuță II* situat la 800 m sud de celelalte două descrise, a permis descoperirea unui complex medieval deosebit, compus dintr-o biserică de piatră și un cimitir de peste 1 500 de morminte. Responsabilul de șantier, V. Ursachi, a coordonat toate aceste lucrări, fiind susținut financiar și moral de reprezentanții în teritoriu ai Bisericii Romano-Catolice. De altfel, spectaculoasele rezultate obținute între 1988–2002 vor constitui subiectul celui de-al treilea volum al seriei arheologice, dedicată Săbăoanilor.

În apropierea complexului medieval a fost identificată o așezare din perioada secolelor II–III. Trasarea secțiunilor (6) a condus la găsirea sitului amintit, dar și la prezența unor materiale din eneolitic, epoca bronzului, secolele VI–VII și XV–XVII. Locuințele sunt puține pentru acest punct, doar una de suprafață (secolele II–III) și cinci adâncite (una specifică secolelor II–III și patru din perioada VI–VII). Pe lângă locuințe s-au depistat și 19 gropi, de provizii, cult, menajere sau pentru scos lut. Dintre acestea, doar trei sunt din epoca bronzului (Gr. 9, 16, 17), restul aparținând dacilor liberi. Vetrele și cuptoarele completează numărul complexelor de *La Bisericuță II*.

Conform monografiei, stațiunile din cele trei puncte descrise au nivele culturale similare, demonstrate prin intermediul materialelor arheologice (îndeosebi ceramică) sau prin complexe închise (locuințe, gropi, vetre, cuptoare, conducte de apă). Diferența este dată de consistența stratului de cultură, dintr-un punct în altul, ori de numărul diferit de locuințe și gropi. Spre exemplu, situația stratului eneolitic, care diferă în consistență, are în primul punct 1–1,10 m, în al doilea 0,10–0,30 m iar în ultimul 0,70–0,80 m grosime, fapt confirmat *La Izlaz* (primul punct) prin existența unei intense locuiri, specifice culturii Cucuteni, dovedită și prin cele patru locuințe de suprafață. În cazul epocii bronzului și a hallstattului, nivelul cultural este susținut prin obiecte arheologice,

care atestă existența unor așezări, însă fără locuințe păstrate, dar cu câteva gropi menajere (trei pentru fiecare perioadă). Necropola epocii bronzului, subiectul volumului următor, va oferi mai multe informații utile specialiștilor.

Dintre toate așezările, cea caracteristică dacilor liberi este bine reprezentată în interfluviul Moldova – Siret: cinci locuințe de suprafață și nouă adâncite prezente în toate punctele, precum și un număr impresionant de 60 gropi. Al doilea volum va contura imaginea de ansamblu a perioadei secolelor II–III, prin cele două cimitire din preajma stațiunii. Cultura *Sântana de Mureș* este ilustrată prin două locuințe și cinci gropi, majoritatea din punctul *La Izvoare Nord*, dar accentuată prin piesele de excepție ale necropolei. Urmează perioada secolelor VI–VII, cu un total de 16 locuințe, dintre care 12 de tipul adâncit și o groapă menajeră (*La Izlaz*), iar patru de suprafață (*La Biseriцуță II*). Totuși, complexul arheologic care le depășește pe celelalte, este specific perioadei medievale, un sat compus din șapte locuințe adâncite și 20 de gropi (majoritatea *La Izlaz*), o bisericuță din piatră și un cimitir (*La Biseriцуță II*).

Un caz aparte, unicat pentru o așezare a dacilor liberi, este mormântul din groapa 6, punctul *La Izlaz*. Potrivit autorului, detaliile legate de poziționarea nefirească a defunctului și inventarul gropii (o jumătate de râșniță, din tuf vulcanic, două mărgelile de sticlă mată și fragmente ceramice) indică folosirea accidentală a spațiului respectiv ca loc de înmormântare. De altfel, în alte stațiuni nu s-au găsit cazuri similare pentru intervalul de timp amintit.

Cel de-al patrulea capitol, dedicat materialelor descoperite în așezări, menține aceeași structură de prezentare, pe puncte, iar subcapitolele vizează materia primă, tipurile de obiecte și destinația lor. Toți acești factori sunt respectați în ordonarea inventarului arheologic, cu repere tipologice clar definite: unelte și arme, monedă și obiecte de cult, obiecte de podoabă și de harnașament, obiecte de port și de uz casnic, ceramică, ultima împărțită conform datării (de la eneolitic la medieval), modulul de fabricare (la mână, la roată) și provenienței (locală, de import). Totodată, ceramica poate fi urmărită, cu ușurință și eficacitate, în tabelele ce însoțesc descrierea ei, care indică principalele tipuri de vase prezente în inventarele așezărilor. Statistica permite observarea unor comparații, nu doar cantitative, precum prezența și dispariția unor vase din aceeași perioadă, între stațiunile celor trei puncte.

Concluziile sunt exprimate în penultimul capitol (cinci), ultimul (șase) fiind o transpunere a aceluiași idei în limba franceză. În linii mari, conținutul concluziilor se

referă la ocupațiile membrilor comunităților de la Săbăoani (agricultura, creșterea animalelor, vânătoarea, pescuitul, olăritul, torsul, țesutul ș.a.), reflectate prin poziționarea geografică a sitului și prin numeroasele dovezi arheologice (îndeosebi unelte și arme). De asemenea, importante și concludente sunt datele despre viața spirituală a locuitorilor acestor meleaguri, precum existența unei înmormântări într-o groapă menajeră, care atestă păstrarea unor ritualuri mai vechi, semnificate și în dăvile de la Brad – Bacău ori prin însemnele cruciforme de pe vase, care par să indice influențe ale lumii creștine în zona din interfluviul Moldova-Siret.

Anexele conțin o ilustrație foarte bine realizată și care ocupă mai bine de jumătate din totalul paginilor cărții. Harta, planurile și detaliile stratigrafice sunt situate în prima parte (p. 237–269), la mijloc desenele, care redau cu migală caracteristicile obiectelor, precum forma și decorurile (p. 270–496), iar finalul este reprezentat de fotografii sugestive, ce indică amplasarea geografică a sitului, aspecte de șantier și diverse piese (p. 497–585).

Îndelung așteptată, monografia arheologică a Săbăoanilor este foarte bine structurată, în pofida unui amalgam de informații și materiale, adunate în decursul a patru decenii. Importanța acestui sit este semnalată de succesiunea nivelelor stratigrafice, care a permis identificarea mai multor așezări, din eneolitic și până în evul mediu. Această complexitate stratigrafică, evidențiată prin vestigii arheologice, a impus un mod eficient de cercetare sistematică, dublat de o exemplară dăruire de muncă din partea arheologului V. Ursachi. De asemenea, explicațiile autorului, pe baza rezultatelor săpăturilor, sunt cât se poate de complete, iar ipotezele emise se caracterizează prin obiectivitate, chiar dacă în unele momente sunt marcate de subiectivism. Cu mici scăpări de tehnoredactare, ușoare dezacorduri ori nesincronizări la indice (nume/pagini), iminente în cazul unei lucrări monumentale, rezultatul este lăudabil și de referință pentru literatura de specialitate.

Acestei monografii i se vor alătura curând alte două, ce vor defini complet ansamblul arheologic de la Săbăoani și vor atrage permanent interesul multor generații de cercetători, dornici să cunoască trecutul comunităților din arealul geografic aflat la confluența râurilor Moldova și Siret.

GEORGE DAN HÂNCEANU